

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู

Development of a Model of Organizing for Learning

For Enhancement of Reflective Thinking Ability of Student Teachers

ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว¹

Piyaporn Phumkeaw¹

(Received: October 18, 2018; Revised: October 28, 2018; Accepted: October 29, 2018)

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู ออกแบบขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ขั้นที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ และขั้นที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบ ประชากรในการวิจัยเป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่เรียนในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ จำนวน 9 สาขาวิชา สาขาวิชาละ 1 หมู่เรียน ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ภาษาอังกฤษ พลศึกษา การศึกษาปฐมวัย การศึกษาพิเศษและคอมพิวเตอร์ การประถมศึกษา สังคมศึกษา คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการศึกษา และสาขาวิชาคณิตศาสตร์ รวม 270 คน ตัวอย่างการวิจัย เป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ชั้นปีที่ 3 จำนวน 31 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินความสามารถในการสะท้อนคิด แบบบันทึกการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรมการสะท้อนคิด และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ t-test (for dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบ 6 ประการ คือ ที่มาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ หลักการ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ มี 6 ขั้นตอน ใช้ชื่อว่า “S4CL” ได้แก่ เรียนรู้ตนเอง (Self-learning) ร่วมมือเรียนรู้ (Collaborative Learning) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Sharing) ร่วมสรุปองค์ความรู้ (Collaborative Constructing) ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ (Collaborative Evaluating) และบันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนคิด (Learning Log and Reflective Thinking)

¹ อาจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹ Lecturer, Curriculum development and Instruction Program, Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: pkpiyaporn@gmail.com

2. การศึกษาผลของรูปแบบ พบว่า นักศึกษามีความสามารถในการสะท้อนคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมการสะท้อนคิดจากการสังเกต 3 ระยะ มีแนวโน้มสูงขึ้น นักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$) ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากบันทึกการเรียน พบว่า การเรียนรู้โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาการสะท้อนคิดของนักศึกษาได้ดี

คำสำคัญ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ความสามารถในการสะท้อนคิด นักศึกษาครู

Abstract

The research and development aimed to develop and study the effect of the model of organizing for learning for enhancement of reflective thinking ability of student teachers. The research was designed to have 4 steps. Step 1 was the study on basic data. Step 2 was the development of the model. Step 3 was the implementation of the model, and Step 4 was improvement of the model. The population consisted of 270 third year B.Ed. students who were studying the Principles of Organizing for Learning Course in the first semester of the academic year 2017 at the Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University. The student teachers were from 9 majors; one group from each major: General Science, English, Physical Education, Early Childhood Education, Special Education and Computer, Elementary Education, Social Studies, Computer and Educational Technology, and Mathematics. The sample consisted of 31 3rd year B.Ed. students from the General Science program, obtained through cluster random sampling. The research tools were the model of organizing for learning, a reflective thinking ability assessment form, a learning log, a reflective thinking behavior observation form, and a questionnaire inquiring satisfaction with the model. The statistics employed in the analysis of data were the mean and standard deviation. And t-test (for dependent samples) was used in hypothesis testing.

The research results are as follows:

1. The model of organizing for learning for enhancement of reflective thinking ability of student teachers that had been developed contained 6 components. They were: background and significance, objective, principle, steps of organizing learning activities, media/learning sources, and measurement and evaluation. According to the model, there were 6 steps of organizing for learning: the "S4CL." It comprised self-learning, collaborative learning, collaborative sharing, collaborative constructing, collaborative evaluation, and learning log and reflective writing.

2. The study of the effect of the model revealed that after learning, the student teachers had higher scores of reflective thinking ability than before learning, with statistical significance at the .05 level; and the development of reflective thinking behavior from 3 periods of observation tended to be higher. The student teachers expressed satisfaction with the model at the highest

level. ($\bar{X} = 4.52$). The learning log content analysis result revealed that the model could develop reflective thinking ability of student teachers well.

Keywords: development of the model of organizing for learning, reflective thinking, student teachers

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาความรู้ และสร้างบัณฑิตให้สามารถคิดวิเคราะห์ วิจัย มีความใฝ่รู้ และพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อสนองความต้องการของบุคคลและสังคม โดยจะต้องมุ่งพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความตั้งใจ การสื่อสาร และความรับผิดชอบต่อสังคม (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) กระทรวงศึกษาธิการ (2554) ได้ประกาศมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีสาขา ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ และมาตรฐานผลการเรียนรู้ ด้านความรู้ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินองค์ความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานวิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะทางปัญญา 1) สามารถคิดค้นหาข้อเท็จจริงทำความเข้าใจ และประเมินข้อมูลสารสนเทศและแนวคิดจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อใช้ในการปฏิบัติการวินิจฉัย แก้ปัญหา และทำการวิจัย เพื่อพัฒนางานและพัฒนาองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง 2) สามารถคิดแก้ปัญหาที่มีความสลับซับซ้อน เสนอทางออก และนำไปสู่การแก้ไขได้อย่างสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความรู้ทางทฤษฎี ประสบการณ์ภาคปฏิบัติ และผลกระทบจากการตัดสินใจ 3) มีความเป็นผู้นำทางปัญญาในการคิดพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ และการพัฒนาศาสตร์ทางครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการพัฒนาทางวิชาการอย่างมีนวัตกรรม

คุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับคุณภาพครู หากครูทำหน้าที่อย่างมีคุณภาพย่อมเชื่อมั่นได้ว่า การศึกษาของชาติจะมีคุณภาพ ดังคำกล่าวของ บาร์เบอร์ (Barber, 2009) ที่ว่า “The Quality of an education system cannot exceed the quality of its teachers” การยกระดับคุณภาพครูจึงถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของระบบการศึกษา ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพเริ่มต้นจากการผลิตบัณฑิตครูที่มีคุณภาพ อันจะนำไปสู่การเป็นครูที่มีคุณภาพและส่งผลต่อการสร้างผู้เรียนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด และจากการสังเคราะห์สภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย มีข้อสรุปว่า “ครู” ยุคใหม่ ควรมีบทบาทหลัก 3 ประการ คือ เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้แนะแนวทาง (Guide/Coach) และเป็นผู้ร่วมเรียนรู้/ร่วมศึกษา (Co-learner/Co-investigator) ไม่ใช่เป็นเพียงครูที่มีบทบาทเป็น “ผู้สอน” การปรับเปลี่ยนกระบวนการในการผลิตครูจึงควรเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้กระบวนการกลุ่ม การจัดการความรู้ การฝึกประสบการณ์ในการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ฝึกทักษะการสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพครูและการดำรงชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558)

เป้าหมายของการจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นทักษะการเรียนรู้มากกว่าความรู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ให้สามารถนำไปปรับใช้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อการผลิตครูหรือครูศึกษาจึงต้องเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ การผลิตครูที่เน้นสมรรถนะเป็นหลัก (Competency-based) การได้รับการฝึกฝนให้ผู้เรียนได้มีทักษะในด้านการนิเทศวิเคราะห์และพิจารณาสิ่งต่างๆ (Reflective Practice) อย่างรอบคอบโดยใช้เหตุผลและผลทำให้บุคคลได้ทบทวนและสะท้อนการกระทำของตน ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์นำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงและการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้ตระหนักถึงแนวทางการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อตอบสนองต่อการผลิตครูคุณภาพให้กับสังคมท้องถิ่น การพัฒนาการจัดการเรียนรู้จึงต้องมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของครูยุคใหม่ในทุกมิติ ดังนั้น การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างประสบการณ์และทักษะการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาครูมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากการเรียนการสอนห้องเรียนมาเป็นการเรียนรู้ที่โรงเรียน เรียนรู้จากสถานการณ์การเรียนการสอนจริง จากผู้เรียนจริง จากการปฏิบัติจริง แล้วสรุปสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้มาเป็นองค์ความรู้การจัดการเรียนรู้แบบนี้จะช่วยให้นักศึกษาครูมีประสบการณ์สำคัญที่จะสามารถระลึกและเชื่อมโยงได้เมื่อต้องไปสอนจริงในอนาคต อีกทั้งยังเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่ได้เรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการความรู้จากการปฏิบัติจริง ในหลักสูตรครุศาสตร/ศึกษาศาสตร์ ควรส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาครูให้มีความสามารถในการสะท้อนคิดซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การสร้างครูมืออาชีพในอนาคต (Farrell, 2001; Schon, 1987) สอดคล้องกับ Lilia & et al (2010) ที่กล่าวว่า การเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ของนักศึกษาครูมีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาตนเองสู่การเป็นครูมืออาชีพและยังคงต้องได้รับการพัฒนาด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรครุศึกษา จึงกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเสริมสร้างการสะท้อนคิดจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษาครู

การสะท้อนคิด (Reflective Thinking) เป็นการคิดใคร่ครวญ พินิจวิเคราะห์เกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือ หาเหตุผลที่เหมาะสมสำหรับประเมินสิ่งที่ตนเองได้ปฏิบัติไปแล้ว เพื่อถ่ายโอนความรู้สึกลับก่อนที่จะสื่อสารกับผู้อื่นต่อไป (Dewey, 1933; กนกนุช ชื่นเลิศสกุล, 2544) การสะท้อนคิดได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสถาบันอุดมศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาความรู้และการฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพและเป็นปัจจัยที่นำไปสู่กระบวนการของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในวัยผู้ใหญ่ การฝึกสะท้อนคิดอยู่เสมอจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในลักษณะของการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) (Dewey & et al, 2005; Schon, 1987; Mezirow, 1990; Baldwin & William, 1988) การเรียนการสอนโดยใช้การสะท้อนคิดไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนากระบวนการคิดแต่ยังช่วยพัฒนาทักษะทางปัญญาของผู้เรียนด้วย ซึ่งมีผลการวิจัยสอดคล้องกันว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิด ส่งผลให้นักศึกษาครูพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะวิชาชีพ ทักษะทางสังคมและเจตคติต่อวิชาชีพครู และยังส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนของอาจารย์อีกด้วย (สัจธรรม พรทวีกุล, 2557; เชษฐา แก้วพรหม, 2556; ศิราณี เก็จกรแก้ว, 2552) ความสำคัญของการพัฒนาการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาด้วยรูปแบบการจัด การเรียนรู้ที่เหมาะสม แต่จากการศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสะท้อนคิดของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาส่วนมากจะทำการศึกษากับ

นักศึกษาพยาบาล อาทิ งานวิจัยของ กนกนุช ชื่นเลิศสกุล (2544) ลำเจียก กำธร, ฐิณัฐตา ศุภศรี และฐาปนี อัครสุวรรณกุล (2560) และศิราณี เก็จรแก้ว (2552) งานวิจัยที่ศึกษากับนักศึกษาครู พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องนี้้อยมาก อาทิ สัจธรรม พรทวีกุล (2557) ที่ศึกษารูปแบบการสอนการคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) ของนักศึกษาครู โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการคิดไตร่ตรองของนักศึกษาให้สูงขึ้น แต่ก็พบว่าขั้นตอนการสอนที่พัฒนาขึ้นยังต้องมีการปรับปรุงและมีความจำเป็นต้องทำการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการคิดไตร่ตรองและขั้นตอนการสอนที่มีความเหมาะสมกับนักศึกษาครูมากขึ้น และการวิจัยนี้ใช้พื้นที่การศึกษาในชั้นเรียนในคณะครุศาสตร์ แต่ไม่ได้ใช้พื้นที่การเรียนรู้ในห้องเรียนจริงในโรงเรียน

การเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โดยการผสมผสานพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลาย อาทิ ห้องเรียนในคณะครุศาสตร์ ห้องเรียนในโรงเรียน และห้องเรียนออนไลน์ จะเป็นแนวทางที่จะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษาครูที่พึงประสงค์ เพื่อการเป็นครูนักเรียนและเห็นความสำคัญในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังที่ ศิรินทิพย์ รักษาสัตย์ และคณะ (2549) กล่าวว่า ครูที่มีคุณลักษณะในการคิดไตร่ตรองจากกระบวนการสะท้อนคิดจะมีความสุขในการเรียนรู้ และสำรวจตรวจสอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ของตนและสามารถนำสิ่งที่ได้จากการสะท้อนคิดไปปรับปรุงการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดมุมมองที่ว่า การเรียนรู้คือกระบวนการสร้างองค์ความรู้ ส่วนการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยและพัฒนา (Research and Development) รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู โดยศึกษาแนวคิดการออกแบบระบบการเรียนการสอน ADDIE Model (Kruse, 2009) มาใช้ในการออกแบบ (Design) และพัฒนา (Development) ร่วมกับแนวคิดรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของ Joyce and Weil (2010) งานวิจัยนี้ทำการศึกษากับนักศึกษาครูในชั้นปีที่ 3 ซึ่งหลักสูตรกำหนดให้เรียนในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้โดยจุดมุ่งหมายของรายวิชาคือมุ่งให้นักศึกษามีทักษะการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดพื้นฐานสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) จิตศึกษา (Jittasuksa) เพื่อสร้างบรรยากาศเชิงบวกสร้างสภาวะความพร้อมของจิตและการเปิดใจเรียนรู้ (วิเชียร ไชยบัง, 2558) แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง เป็นแนวทางให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดในการลงมือปฏิบัติไปในขณะเดียวกัน (Bonwell & Eison, 1991) แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ผึกสะท้อนคิด ผึกสรุปหลักการ/เหตุผล จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง และผึกนำความรู้ใหม่ไปใช้หรือลองปฏิบัติ (Kolb, 1984) แนวคิดการร่วมมือกันในการเรียนรู้ (Collaborative Learning) การเรียนรู้ร่วมกันและทำงานเป็นทีมเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และแนวคิดการโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching) เป็นการตรวจสอบการคิดหลังจากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถกำกับตนเอง วิเคราะห์ตนเองและประเมินตนเอง (Garmston et. al, 1993) กิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบออกแบบบูรณาการ การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน และการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อให้ นักศึกษาครูมีประสบการณ์ตรงกับสถานการณ์ของการนำความรู้เกี่ยวกับ

หลักการที่เรียนไปฝึกปฏิบัติจริงในห้องเรียน หรือการสังเกตจากการปฏิบัติจริงในห้องเรียนของครู แล้วนำมาสะท้อนคิดผ่านการพูดและเขียน เพื่อให้ นักศึกษามีทักษะพื้นฐานในการสะท้อนคิด ไตร่ตรองและมีวิจารณ์ญาณสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองด้านทักษะในการจัดการเรียนรู้ สร้างเสริมความตระหนักและการเห็นคุณค่าของวิชาชีพครู รวมถึงการเปิดมุมมองการเรียนรู้ของนักศึกษาครูที่เปลี่ยนผ่านจากการจดจำความรู้ มาเป็นการเน้นฝึกปฏิบัติจริงในระหว่างการเรียนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดสมรรถนะที่พึงประสงค์ของครูในยุคศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู
2. เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ออกแบบการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ในขั้นตอนนี้มีการดำเนินการ 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In depth Interview) จำนวน 5 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานวิจัยหรือผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษาครู จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีตำแหน่งทางการบริหารคณะครุศาสตร์ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นครูผู้สอนในสถานศึกษา มีประสบการณ์เคยเป็นครูที่เลี้ยงของนักศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนานักศึกษาครู ความสำคัญของสะท้อนคิดที่มีต่อการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู และแนวทางการจัดการเรียนรู้พัฒนาการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู ชั้นที่ 2 การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้, แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์, การร่วมมือกันในการเรียนรู้, การเรียนรู้เชิงรุก, จิตศึกษา, จิตปัญญาศึกษา และการโค้ชเพื่อการรู้คิด ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทำให้ได้องค์ความรู้ แนวคิดสำคัญสำหรับนำมาใช้ในออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ

ในขั้นนี้ ผู้วิจัยดำเนินการนำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู มีการดำเนินการ 3 ชั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 การร่างรูปแบบ จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูที่พัฒนาขึ้นคือ “S4CL” มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้น ได้แก่ เรียนรู้ตนเอง (Self-Learning) ร่วมมือเรียนรู้ (Collaborative Learning) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Sharing) ร่วมสรุปองค์ความรู้ (Collaborative Constructing) ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ (Collaborative Evaluating) และ บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนคิด (Learning Log and Reflective Thinking)

ขั้นที่ 2 การประเมินร่างรูปแบบ เป็นการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประเมิน 2 มิติ ได้แก่

1) การประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบของรูปแบบ ใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผลการประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบรูปแบบ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 12 ข้อ ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80 จำนวน 5 ข้อ

2) การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ใช้การประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด (5) เหมาะสมมาก (4) เหมาะสมปานกลาง (3) เหมาะสมน้อย (2) เหมาะสมน้อยที่สุด (1) ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ พบว่า มีความเหมาะสมเฉลี่ย 4.80 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และคำถามปลายเปิด โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการปรับปรุงร่างรูปแบบให้มีความเหมาะสม คือ ควรเน้นการประเมินตามสภาพจริงและการสัมภาษณ์นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

ขั้นที่ 3 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือประกอบรูปแบบ เครื่องมือประกอบรูปแบบมี 4 ชนิด ได้แก่ 1) แบบประเมินความสามารถในการสะท้อนคิด เป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ มากที่สุด (4) มาก (3) ปานกลาง (2) และ น้อย (1) จำนวน 20 ข้อ ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการประเมิน การสะท้อนคิดของ Kember, et al. (2000) ครอบคลุมการสะท้อนคิด 4 ระดับ ได้แก่ การทำจนเป็นนิสัย การทำด้วยความเข้าใจ การสะท้อนคิด และการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ผลการหาคุณภาพแบบประเมินความสามารถในการสะท้อนคิด ค่าดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 15 ข้อ ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80 จำนวน 5 ข้อ ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.33-0.61 ค่าความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.81 2) แบบบันทึกการเรียนรู้ เป็นแบบเขียนตอบ จำนวน 6 ข้อ สร้างตามแนวคิดของ Gibbs (1988) ที่ระบุกระบวนการสะท้อนคิดเป็น 6 ขั้น ได้แก่ การบรรยายความรู้สึกต่อสถานการณ์นั้น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันโดย การสะท้อนการคิดจากการสังเกตความรู้สึกและการรับรู้ การประเมินวิเคราะห์ประสบการณ์ร่วมกันว่าเป็นไปในทางดีหรือไม่ดี การร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์โดยภาพรวม, การสรุปแนวคิดและวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยใช้เหตุผลประกอบ และการวางแผนเพื่อนำไปใช้ ผลการหาคุณภาพแบบบันทึกผลการเรียนรู้โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 ทุกข้อ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมการสะท้อนคิดเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติบางครั้ง และไม่ปฏิบัติเลย จำนวน 20 ข้อ ผลการหาคุณภาพแบบสังเกตพฤติกรรมการสะท้อนคิด โดยการประเมินความเหมาะสม ของผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ความเหมาะสมในระดับมากที่สุด จำนวน 17 ข้อ มีความเหมาะสมในระดับมาก จำนวน 3 ข้อ และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบ

เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ ผลการหาคุณภาพแบบสอบถามความพึงพอใจ ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 13 ข้อ ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80 จำนวน 2 ข้อ

ขั้นตอนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้

ในขั้นนี้เป็นการนำรูปแบบไปใช้กับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 โดยกำหนดประชากรและตัวอย่างในการนำรูปแบบไปใช้ ดังนี้

ประชากรในการวิจัยเป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 9 สาขาวิชา สาขาวิชาละ 1 หมู่เรียน ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ภาษาอังกฤษ พลศึกษา การศึกษาปฐมวัย การศึกษาพิเศษและคอมพิวเตอร์ การประถมศึกษา สังคมศึกษา คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการศึกษา และสาขาวิชาคณิตศาสตร์ รวม 270 คน โดยในแต่ละหมูเรียนนักศึกษามีความสามารถในการเรียนใกล้เคียงกัน และแผนการศึกษาในหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาทุกหมู่เรียนเรียนในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ในชั้นปีที่ 3

ตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 31 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม

ใช้แบบแผนการทดลองแบบ One Group Pretest- Posttest Design ใช้เวลาในการทดลอง 12 ครั้ง ครั้งละ 4 ชั่วโมง ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้น ชื่อว่า “S4CL” ได้แก่

ขั้นที่ 1 เรียนรู้ตนเอง (Self-Learning) เน้นกิจกรรมการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สู่สภาวะการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมจิตศึกษา โดยมีขอบข่ายของกิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมสร้างพลังสงบ กิจกรรมมุ่งให้เกิดสติ กิจกรรมฝึกสมาธิหรือการจดจ่อ กิจกรรมมุ่งให้เห็นความเชื่อมโยงให้เห็นคุณค่า กิจกรรมบ่มเพาะความรักความเมตตา กิจกรรมบ่มเพาะจิตสำนึกที่ดีงาม

ขั้นที่ 2 ร่วมมือเรียนรู้ (Collaborative Learning) ลักษณะกิจกรรมเป็นการนำเสนอสถานการณ์การเรียนรู้ ในขั้นนี้พื้นที่การเรียนรู้มีทั้งในชั้นเรียนและในโรงเรียน โดยในชั้นเรียนจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎี แล้วใช้พื้นที่การเรียนรู้ในห้องเรียนจริงในโรงเรียน ศึกษา สังเกต การดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่เป็นการบูรณาการทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการสะท้อนคิด

ขั้นที่ 3 ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Sharing) ลักษณะกิจกรรมเน้นการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมมือแลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดในประเด็นที่ได้รับจากการวิเคราะห์สถานการณ์ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ตรง ทั้งจากการศึกษาจากสื่อเทคโนโลยี และการศึกษาจากห้องเรียนจริง

ขั้นที่ 4 ร่วมสรุปองค์ความรู้ (Collaborative Constructing) ลักษณะกิจกรรมจะเน้นการสรุปองค์ความรู้ที่สังเกตและสะท้อนคิดจากสถานการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการ/ทฤษฎี

ขั้นที่ 5 ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ (Collaborative Evaluating) ลักษณะกิจกรรมเน้นการประเมินเชิงวิพากษ์ ฝึกให้นักศึกษาใช้เหตุผลเชิงวิชาการสนับสนุนความคิดและหาข้อสรุปจากการประเมินผล การเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 6 บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนคิด (Learning Log and Reflective Thinking) ลักษณะกิจกรรมรายบุคคลเป็นการเน้นให้นักศึกษาประมวล และสรุปเนื้อหาการเรียนรู้ และแสดงแนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์การเรียนรู้เพื่อนำไปปรับใช้ในอนาคต

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย 12 ครั้ง มีดังนี้ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้ก่อนศตวรรษที่ 20 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) มโนทัศน์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) 5) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) 6) การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based Learning) 7) การเรียนรู้แบบบูรณาการ 8) การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ (Collaborative Learning) 9) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) 10) การศึกษาแบบเรียนรวม 11) การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน และ 12) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

การศึกษาผลของการนำรูปแบบไปใช้ พิจารณาจาก 1) ผลการประเมินความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู เปรียบเทียบก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วัดด้วยแบบประเมินความสามารถในการสะท้อนคิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ t-test (for dependent) 2) ผลจากการสังเกตพฤติกรรมการสะท้อนคิดวัดด้วยแบบสังเกตพฤติกรรมการสะท้อนคิด จำนวน 3 ครั้ง เพื่อศึกษาพัฒนาการของพฤติกรรมการสะท้อนคิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ 3) ความพึงพอใจต่อรูปแบบ วัดด้วยแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 4) ผลจากการเขียนแบบบันทึกการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบ

การปรับปรุงรูปแบบ หลังจากการดำเนินการทดลองใช้รูปแบบ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่พบและรวบรวมได้ในระหว่างและหลังการนำรูปแบบไปใช้ มาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงรูปแบบ ให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะเผยแพร่ต่อไป ประเด็นที่เป็นข้อค้นพบในการนำมาปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบ ได้แก่ การออกแบบสัดส่วนเวลาในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและในห้องเรียนจริงควรปรับไปตามลักษณะของเนื้อหาการเรียนรู้ กรณีตัวอย่างจากคลิปการสอน ควรมีความหลากหลายเพื่อให้เห็นบริบทของการจัดการเรียนรู้ในแต่ละประเทศเป็นการเสริมประสบการณ์ที่หลากหลายให้กับนักศึกษา และเพิ่มกิจกรรมฝึกปฏิบัติในห้องทดลองสอนหลังจากการสะท้อนคิดเพื่อฝึกการนำสิ่งที่ได้รู้ไปใช้ให้ชำนาญ

ผลการวิจัย

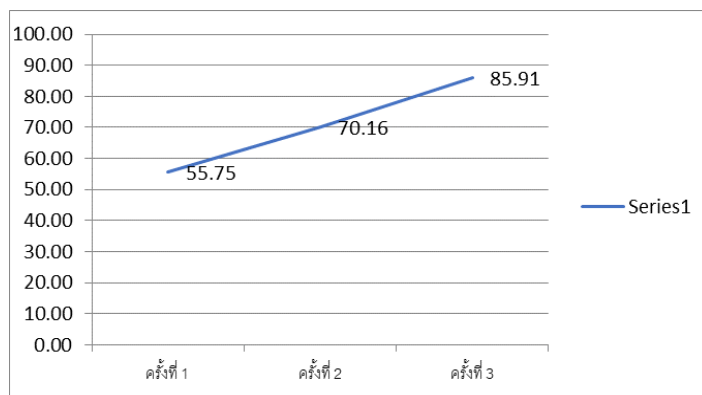
1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู ที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 6 ประการ คือ ที่มาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ หลักการ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ มี 6 ขั้น ใช้ชื่อว่า “S4CL” ได้แก่ เรียนรู้ตนเอง (Self-Learning) ร่วมมือเรียนรู้ (Collaborative Learning) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Sharing) ร่วมสรุปองค์ความรู้ (Collaborative Constructing) ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ (Collaborative Evaluating) และ บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนคิด (Learning Log and Reflective Thinking)

2. การศึกษาผลของรูปแบบ พบว่า นักศึกษามีความสามารถในการสะท้อนคิดหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังแสดงในตาราง 1 พฤติกรรมการสะท้อนคิดมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังแสดงในภาพประกอบ 1 และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ดังแสดงใน ตาราง 2

ตาราง 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการสะท้อนคิดหลังเรียนกับก่อนเรียน

การประเมิน ความสามารถ ในการสะท้อนคิด	n	คะแนน เต็ม	$\bar{X}$	S.D	t-test	p-value
ก่อนเรียน	31	80	40.32	9.339	12.082*	.000
หลังเรียน	31	80	68.55	9.855		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาพประกอบ 1 ผลการสังเกตพฤติกรรมการสะท้อนคิดของนักศึกษา 3 ระยะ

ตาราง 2 ผลการสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ที่	รายการที่ประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความพึงพอใจ
1	กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายน่าสนใจ	4.42	.72	มาก
2	กิจกรรมการเรียนรู้เป็นบรรยากาศที่มีความสุข	4.45	.72	มาก
3	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้มีความต่อเนื่องกัน	4.39	.76	มาก
4	กิจกรรมการเรียนรู้เน้นการฝึกปฏิบัติจริง	4.26	.73	มาก
5	การเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มช่วยฝึกการสะท้อนคิด	4.48	.68	มาก
6	การเรียนรู้ในห้องเรียนจริงในโรงเรียนทำให้ได้ประสบการณ์ที่ดี	4.61	.50	มากที่สุด

ที่	รายการที่ประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
7	การมีประสบการณ์ตรงในห้องเรียนจริงช่วยฝึกการสะท้อนคิดได้ดี	4.50	.643	มาก
8	การเขียนบันทึกการเรียนรู้เป็นการทบทวนและสรุปองค์ความรู้รายบุคคลเพื่อนำไปประยุกต์ใช้	4.68	.48	มากที่สุด
9	กิจกรรมจิตศึกษาช่วยทำให้เกิดพลังสงบ มีสมาธิในการเรียน	4.52	.63	มากที่สุด
10	การสรุปองค์ความรู้ทำให้ได้ทบทวนและตรวจสอบความคิด	4.61	.56	มากที่สุด
11	การใช้คำถามนำของผู้สอนช่วยชี้แนะให้เกิดการสะท้อนคิด	4.52	.68	มากที่สุด
12	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการสะท้อนคิด	4.58	.67	มากที่สุด
13	สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี	4.74	.51	มากที่สุด
14	สามารถนำแนวคิดที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง	4.52	.63	มากที่สุด
15	การประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกันช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากมุมมองที่หลากหลาย	4.55	.62	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม		4.52	0.31	มากที่สุด

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการบันทึกการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษามีความสามารถในการสะท้อนคิดเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น อาทิ สามารถบรรยายความรู้สึที่มีต่อสถานการณ์ที่พบได้ละเอียดและครอบคลุมประเด็นสำคัญ มีความมั่นใจมากขึ้นเป็นลำดับในการแลกเปลี่ยนประเด็นจากการสังเกต สามารถประเมินประสบการณ์ที่ได้รับ และสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาที่สมเหตุสมผลมากขึ้น และสามารถระบุแนวทางการนำไปใช้ในอนาคต

อภิปรายผล

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู

การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของการพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การสะท้อนคิดเป็นองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพของครูประจำการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาครูผู้ที่จะเป็นต้นน้ำของครูดีครูเก่งในอนาคต สอดคล้องกับ Brookfield (1995) ที่กล่าวว่า ครูทุกคน โดยเฉพาะนักศึกษาครู มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้การสะท้อนผลจากการปฏิบัติของตนเองเพื่อเรียนรู้และตรวจสอบจุดเด่น/จุดด้อยจากการปฏิบัติการสอนและหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เป็นการสร้างความหมายของความรู้ให้เกิดขึ้นในใจของผู้เรียนให้เพื่อนในชั้นได้ร่วมเรียนรู้ด้วย

(ปาลีรัฐณู ฐาสีรสวัสดิ์, 2555) จากความสำคัญดังกล่าว นำมาสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้าง ความสามารถ ในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด/ทฤษฎีมาใช้ในการออกแบบ โดย แนวคิดทั้งหมดมีความสอดคล้องกัน ในมิติของการสนับสนุนให้ผลจากการทำกิจกรรมสามารถนำไปสู่การพัฒนา ความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู ได้แก่ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) แนวคิดจิตศึกษา (Jittasuksa) ที่เน้นเรื่องประสิทธิผลของการเรียนรู้มีความเกี่ยวข้องกับสภาวะความพร้อมของ จิตและการเปิดใจเรียนรู้ การใช้จิตวิทยาเชิงบวกเพื่อสร้างพลังบวกให้กับผู้เรียน (วิเชียร ไชยบัง, 2558) ดังที่ Taggart (2005) ที่กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จของการสะท้อนคิด คือ การคิดใคร่ครวญด้วยตนเอง การมีเหตุผล การเรียนรู้สภาวะอารมณ์ของตนเอง เพื่อตรวจสอบการคิดวิเคราะห์จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองซึ่ง เป็นกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและประเมินผลของการตัดสินใจ นอกจากนี้การเปิดใจ การมีความ รับผิดชอบ และการร่วมแรงร่วมใจเป็นคุณลักษณะสำคัญของการสะท้อนคิดที่ต้องได้รับการฝึกฝน แนวคิดการ เรียนรู้เชิงรุก เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการอ่าน การเขียน การอภิปราย การแก้ปัญหาการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นแนวทางให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดในการลงมือปฏิบัติไป ในขณะเดียวกัน (Bonwell & Eison, 1991) โดยการเรียนรู้แบบนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ คือ การเรียนรู้เป็นความพยายามตามธรรมชาติของมนุษย์ และบุคคลแต่ละคนมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) การสะท้อนคิด เกิดขึ้นเมื่อบุคคลเผชิญกับ สถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความสงสัยใคร่รู้การฝึกสะท้อนคิดเป็นการทบทวน ประสบการณ์เดิม ประเมินสิ่งที่ทำในปัจจุบัน และกำหนดแนวทางที่จำไปปรับใช้ในอนาคต (Dewey, 1993; Schon, 1987) การเรียนรู้แบบเผชิญประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ฝึกสะท้อนคิด ฝึกสรุปหลักการ/เหตุผลจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง และฝึกนำความรู้ใหม่ไปใช้หรือลองปฏิบัติ ซึ่งเป็นไป ตามวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) 4 ขั้น ได้แก่ 1) Concrete experience 2) Reflective observation 3) Abstract conceptualization 4) Active experimentation การเรียนรู้ที่จัดให้นักศึกษา ครูได้รับประสบการณ์ตรง จากการเรียนรู้ในห้องเรียนจริงที่โรงเรียน ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการ สะท้อนคิดของนักศึกษาครู แนวคิดการร่วมมือกันในการเรียนรู้ (Collaborative Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสนทนาแลกเปลี่ยนกับเพื่อน นำเสนอ แลกเปลี่ยนมุมมองและแนวคิด เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน บนพื้นฐานของข้อมูลสนับสนุนและความมีเหตุมีผล เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ฝึกทักษะการคิดผ่านการปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และแนวคิดการโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ในระหว่างตรวจสอบการคิดหลังจากการดำเนินการจัดการเรียนการสอน เป้าหมายของการโค้ชเพื่อการรู้คิด เพื่อให้ครูสามารถกำกับตนเอง วิเคราะห์ตนเอง และประเมินตนเอง (Garmston et. al,1993) การบูรณาการ แนวคิดที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูผ่านการออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่สำคัญในการบ่มเพาะนักศึกษาครูด้านทักษะวิชาชีพครูและ คุณลักษณะความเป็นครูตามที่สังคมต้องการ ดังที่ ประวิต เอรารวรรณ์ (2558) ที่กล่าวถึงระบบผลิตครูที่ควรจะเป็นว่าควรต้องพัฒนาโปรแกรมการฝึกหัดครูโดยการลงสู่การฝึกปฏิบัติที่หน้างานในห้องเรียนจริง เพื่อให้ นักศึกษาครูได้เรียนรู้จากปัญหาของผู้เรียนที่มีความท้าทายและได้รับคำแนะนำช่วยเหลือที่ถูกต้องจากครูที่เลี้ยง

ที่เชี่ยวชาญในทักษะวิชาชีพครู ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนของอาจารย์ในสถาบันผลิตครู แต่จะส่งผลต่อการปฏิบัติการผลิตครูในที่สุด

2. ผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครู

ผลการพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่า นักศึกษามีความสามารถในการสะท้อนคิดหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งจากการวัดด้วยแบบประเมิน และการวิเคราะห์เนื้อหาความจากการเขียนบันทึกการเรียนรู้ นักศึกษามีพฤติกรรมการสะท้อนคิดมีแนวโน้มสูงขึ้นจากการประเมิน 3 ระยะ และนักศึกษามีความพึงพอใจในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยมีเหตุผลสนับสนุนหลายประการ ดังนี้

- 1) การพัฒนารูปแบบ มีหลักการตามแนวคิดของ Joyce and Weil (2010) ที่ประกอบด้วย ที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน (Orientation to the Model) รูปแบบการเรียนการสอน (The Model of Teaching) การนำรูปแบบการเรียน การสอนไปใช้ (Application) และผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน (Instructional and Nurturant Effects) ทำให้รูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีหลักการที่เป็นระบบ มีความชัดเจน และน่าเชื่อถือ เกิดความเชื่อมั่นในการใช้รูปแบบ การจัดการเรียนรู้
- 2) แนวคิด/ทฤษฎีที่ศึกษาและนำมาพัฒนารูปแบบ มีความสอดคล้องกันในมิติของการเสริมหนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการสะท้อนคิด ผ่านขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้น ได้แก่ 1) เรียนรู้ตนเอง (Self-Learning) 2) ร่วมมือเรียนรู้ (Collaborative Learning) 3) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Sharing) 4) ร่วมสรุปองค์ความรู้ (Collaborative Constructing) 5) ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ (Collaborative Evaluating) และ 6) บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนคิด (Learning Log and Reflective Thinking) ซึ่งขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แต่ละขั้น มีแนวคิดทางวิชาการสนับสนุนและเป็นแนวคิดที่สามารถส่งผลการพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูได้เป็นอย่างดี นำเสนอเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้ตนเอง (Self-Learning) เป็นขั้นที่เตรียมความพร้อมเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดยการให้นักศึกษาทำกิจกรรมจิตศึกษา สร้างพลังสงบ ผึกคิดใคร่ครวญ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และเข้าใจในคุณค่าของตนเองและสิ่งที่กำลังจะเรียนรู้ โดยใช้คำพูดที่เสริมพลังบวกกระตุ้น และสร้างบรรยากาศเชิงบวกในการปฏิบัติกิจกรรม สอดคล้องกับ (วิเชียร ไชยบัง, 2558) ที่กล่าวว่า จิตศึกษาจะสร้างการใคร่ครวญซึ่งเป็นกิจกรรมขั้นสูงของชีวิตที่จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาภายในและสอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความคิดใคร่ครวญ เกิดการตระหนักรู้ การมีความเข้าใจที่สอดคล้องกับความเป็นจริง เป็นการเรียนรู้ที่เน้นคุณค่าและมีความหมาย (ประเวศ วะสี, 2554) ผลจากการใช้แนวคิด จิตตปัญญาศึกษา และจิตศึกษาในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ส่งผลให้นักศึกษาสามารถสะท้อนคิดได้ดี สะท้อนคิดเป็นไปอย่างมีสติกำกับ รับฟังและแลกเปลี่ยนการสะท้อนคิดกับเพื่อนในชั้นเรียนและผู้สอน มีพัฒนาการในด้านพฤติกรรมการสะท้อนคิดเป็นไปในทิศทางที่สูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณิการ์ ชนะนิล (2557) ที่ระบุว่า การสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย คำพูดหรือท่าทางเชิงบวกของผู้สอนส่งผลต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนคิดได้ดี

ขั้นที่ 2 ร่วมมือเรียนรู้ (Collaborative Learning) เป็นขั้นที่ให้นักศึกษามีประสบการณ์ตรงจากสถานการณ์ที่หลากหลาย อาทิ สื่อวีดิทัศน์ คลิป สถานการณ์ในห้องเรียนจริง เพื่อให้ นักศึกษาได้รับประสบการณ์และนำมาสู่การสะท้อนคิด ดังที่ Kolb (1984) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบเผชิญ

ประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ฝึกสะท้อนคิด ฝึกสรุปหลักการ/เหตุผลจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง และฝึกนำความรู้ใหม่ไปใช้หรือลองปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ นอกจากนี้การร่วมมือกันในการเรียนรู้จากขั้นนี้ช่วยให้นักศึกษาได้ใช้พลังกลุ่มร่วมมือที่มีเป้าหมายการเรียนรู้เดียวกัน ช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูล ช่วยกันวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ทำให้เป็นพลังในการเรียนรู้และช่วยเสริมหนุนให้การพัฒนาการสะท้อนคิดมีพัฒนาการที่ดีขึ้น **ขั้นที่ 3 ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Sharing)** ในขั้นนี้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้ร่วมกันให้นักศึกษาฝึกสะท้อนคิดและเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การหาแนวทางแก้ปัญหา และเชื่อมโยงสู่การนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงในอนาคต ส่งผลให้ความสามารถในการสะท้อนคิดสูงขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Demissie (2015) ที่ศึกษาผลการเสริมสร้างการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูโดยใช้ยุทธวิธีชุมชนการสืบสอบเชิงปรัชญา (PCOE) พบว่าการพิจารณาทบทวนคำถาม มุมมองของนักศึกษา และให้ข้อเสนอแนะ เป็นบริบทการเรียนรู้หนึ่งซึ่งสามารถเป็นทางเลือกที่ช่วยให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการสืบสอบทางปรัชญาและส่งผลต่อการเสริมสร้างความสามารถในการสะท้อนคิด และยุทธวิธีนี้สามารถพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาครูให้ความสามารถในการสะท้อนคิด **ขั้นที่ 4 ร่วมสรุปองค์ความรู้ (Collaborative Constructing)** ในขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมให้นักศึกษาสรุปองค์ความรู้ร่วมกัน ฝึกสังเกตและสะท้อนคิดจากสถานการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการ/ทฤษฎี เป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นและตรวจสอบประเด็นที่ต้องนำมาปรับปรุงในอนาคต สอดคล้องกับ Lilia & et al (2010) ที่กล่าวว่า การสะท้อนคิดสามารถนำไปใช้ในการฝึกวิเคราะห์เนื้อหาและเรียนรู้มิติของการนำเนื้อหาหรือทฤษฎีไปสู่การฝึกปฏิบัติการสอนได้ **ขั้นที่ 5 ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ (Collaborative Evaluating)** ในขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมให้นักศึกษาร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้โดยเน้นการประเมินเชิงวิพากษ์ ฝึกให้นักศึกษาใช้เหตุผลเชิงวิชาการสนับสนุนความคิดและหาข้อสรุปจากการประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกัน ในขั้นนี้ผู้สอนจะใช้คำถามนำ เพื่อให้นักศึกษาร่วมกันสะท้อนคิดจากการศึกษาสถานการณ์ในชั้นเรียนจริงและแสดงทัศนะเชิงวิชาการในการประเมินแนวทางการนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติในอนาคตของตนเอง การใช้คำถามนำที่เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดจะช่วยให้นักศึกษาพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดได้ ดังงานวิจัยของ Lilia & et al (2010) ที่พบว่า การใช้คำถามนำเป็นเครื่องมือสำคัญของการฝึกสะท้อนคิดที่ต้ออย่างหนึ่ง และ **ขั้นที่ 6 บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนคิด (Learning Log and Reflective Thinking)** ในขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมให้นักศึกษาแต่ละคนเขียนบันทึกผลการเรียนรู้และการสะท้อนคิด เป็นการทบทวนประสบการณ์และวิเคราะห์เชื่อมโยงเหตุการณ์จากการเรียนรู้ในห้องเรียนจริงกับหลักการ/ทฤษฎีที่ได้เรียนรู้ เพื่อสะท้อนคิดเกี่ยวกับการวางแผนกำหนดแนวทางการนำมาปรับใช้ในอนาคต การเขียนบันทึกการเรียนรู้และการสะท้อนคิดทำให้นักศึกษาพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดและเป็น การถอดบทเรียนการเรียนรู้เพื่อนำไปปรับใช้ในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของ Williams & Wessel (2004) ที่พบว่า การเขียนบันทึกการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาระดับการสะท้อนคิดและทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาได้ ดังที่ ศิราณี เก็จรแก้ว (2552) กล่าวว่า การเขียนบันทึกการเรียนรู้จะช่วยให้ศึกษานำประสบการณ์ที่พบในระหว่างเรียนและลงมือปฏิบัติมาทบทวน คิดวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความชัดเจนในความรู้และการกระทำของตนเอง สอดคล้องกับการวิจัยของเชษฐา แก้วพรม (2556) พบว่า หลังการเขียนบันทึกการสะท้อนคิดและระดับ

การสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่านักศึกษาแสดงความคิดเห็นว่าการเขียนบันทึกสะท้อนคิดช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านหลาย ๆ ด้าน เช่น การคิดวิเคราะห์ การตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการสืบค้นข้อมูล และทักษะการเขียน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า การนำประเด็นที่น่าสนใจที่พบในบันทึกการเรียนรู้มาใช้เป็นหัวข้อในการอภิปรายเชิงลึก สามารถช่วยเติมเต็มให้นักศึกษาได้คิดทบทวน เชื่อมโยงความคิดกับการปฏิบัติ ช่วยให้เกิดการพัฒนากระบวนการคิดขั้นสูง ทำให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ซึ่งเป็นผลลัพธ์โดยตรงของกระบวนการสะท้อนคิด

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การสะท้อนคิด เป็นกระบวนการทางสมองซึ่งจะสามารถแสดงออกได้ดีเมื่อผู้เรียนอยู่ในสถานะที่ ผ่อนคลายและมีความพร้อม บรรยากาศการเรียนรู้เป็นบรรยากาศเชิงบวก ดังจะเห็นได้จากการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นที่ 1 ที่เน้นการเรียนรู้จากตนเองผ่านกิจกรรมจิตศึกษาและแนวคิดจิตปัญญาศึกษา อาจารย์ผู้สอนที่จะนำไปปรับใช้ควรศึกษาหลักการ/แนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจ และควรให้ความสำคัญเรื่องบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก การร่วมมือกันในการเรียนรู้ และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สามารถส่งผลให้นักศึกษามีความสามารถในการสะท้อนคิดสูงขึ้น อาจารย์ผู้สอนควรให้ความสำคัญเรื่องการเลือกสถานการณ์ และการแบ่งกลุ่มเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และในขณะปฏิบัติกิจกรรมควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาร่วมกันสะท้อนคิดอย่างเต็มที่โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ชและคอยสนับสนุนการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวโน้มการยกระดับคุณภาพการผลิตครู ให้ได้ครูดี ครูเก่ง เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านรูปแบบหลักสูตรการผลิตครูมาเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ และการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริงของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารระดับกระทรวง ระดับสถาบัน หรือ ระดับคณะ สามารถนำแนวคิดในการจัดการเรียนรู้จากงานวิจัยนี้ไปปรับใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ที่มีลักษณะการบูรณาการ การเรียนรู้เนื้อหาและฝึกทักษะปฏิบัติในสถานการณ์จริงไปพร้อมกัน โดยใช้การสะท้อนคิดเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดระบบและสรุปองค์ความรู้สำหรับนำไปปรับใช้ในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การสะท้อนคิด เป็นองค์ประกอบสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการดำรงชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 สามารถพัฒนาได้กับผู้เรียนทุกระดับ แต่จะมีรูปแบบ/แนวทาง/วิธีการที่แตกต่างกันออกไป ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา อาจออกแบบการพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดในลักษณะของการบูรณาการในการสอนหลักสูตรปกติ ออกแบบเป็นหลักสูตรเสริม หรืออาจศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิดร่วมกับการใช้สื่อเทคโนโลยี

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้บริหารคณะครุศาสตร์ ในการอำนวยความสะดวกเสริมหนุนให้ดำเนินการพัฒนางานวิชาการครั้งนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ เสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญในการตรวจประเมิน ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่าน มา ณ ที่นี้ และขอขอบใจนักศึกษาคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ที่เรียนในรายวิชาหลักการจัดการเรียนรู้ทุกคน และนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ชั้นปีที่ 3 ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีสาขาศาสตร์/ศึกษาศาสตร์. (หลักสูตรทั่วไป)*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กนกนุช ขึ้นเลิศสกุล. (2544). การเรียนรู้โดยผ่านการสะท้อนคิด: การศึกษาและการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 9(2), 35-48.
- เชษฐา แก้วพรหม. (2556). การพัฒนาทักษะสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลด้วยการเขียนบันทึกการเรียนรู้ในรายวิชาการสอนและการให้คำปรึกษาทางสุขภาพ. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*, 24(2), 12-20.
- ประวีต เอราวรรณ. (2558). ระบบการผลิตครูโดยโรงเรียนสุขภาวะเป็นฐาน. *วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*. 1 (1): 2-6.
- ประเวศ ะสี. (2554). *ระบบการศึกษาที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปาลีรัญญู ฐาสิริสวัสดิ์. (2555). *ความสำคัญของการสะท้อนคิด*. [ออนไลน์]. ได้จาก : <http://app2.pnc.ac.th/km/?p=963> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 21 มีนาคม 2560].
- ลำเจียก กำธร, ฐิณัฐตา ศุภศรี และธัญปวีณ์ อัครสุวรรณกุล. (2560). การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาล ในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลบุคคลที่มีปัญหาทางจิต. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*. 4 (1) : 15-27.
- วิเชียร ไชยบัง. (2558). *จิตศึกษากับการพัฒนาปัญญาภายใน*. พิมพ์ครั้งที่ 2.บุรีรัมย์ : สำนักพิมพ์เรียนนอกกะลา.
- ศิริภรณ์ เก็จกรแก้ว. (2552). การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติโดยวิธีการส่งเสริมการสะท้อนคิด. *วารสารการพยาบาลและสุขภาพ*, 3(3): 10-17
- ศิรินทิพย์ รักษาสัตย์, กิ่งฟ้า สิ้นจูงษ์ และปัฐมาภรณ์ พิมพ์ทอง. (2549). “กระบวนการสะท้อนผลสำหรับการฝึกงานครูในสถานศึกษา” *การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู III*. ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2544). *รวมบทความทางการประเมินโครงการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.

- สุพรรณิการ์ ชนะนิล. (2557). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาครูด้วยกิจกรรมสะท้อนคิด โดยใช้รูปแบบ 3-R ในรายวิชาการวัดผลและประเมินผลทางคณิตศาสตร์*. [ออนไลน์]. ได้จาก : <https://rerujournal.reru.ac.th/wp-content/uploads/2018/03/OK-26-A5.pdf> [สืบค้นวันที่ 21 มีนาคม 2560].
- สัจธรรม พรทวีกุล. (2557). รูปแบบการเรียนการสอนการคิดไตร่ตรองของนักศึกษาครู. *รมยสาร*. 12 (1) : 57-67.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). *รายงานผลการศึกษา : สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : พริกหวาน กราฟฟิค
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Baldwin, J. and H. Williams. (1988). *Active learning: a trainer's guide*. Oxford: Blackwell
- Barber, Michael. (2009). *The Challenge of Achieving World Class Performance: Education in the 21 st Century*. Minneapolis : n.p.
- Bonwell, C.C., J.A. Eison. (1991). "Active Learning: Creating Excitement in the Classroom." *ERIC Digest*. Washington D.C.: ERIC Clearinghouse on Higher Education.
- Brookfield, S.D. (1995). *Becoming a Critically Reflective Teacher*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Demissie, F. (2015). Promoting Student Teachers' Reflective Thinking Through a Philosophical Community of Enquiry Approach. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(12).
- Dewey, G., R. Jucker, and S. Martin. (2005). Sustainable development in higher education: current practice and future developments. *A report for the Higher Education Academy*. [Online]. Available from: www.heacademy.ac.uk/assets/York/documents/ourwork/tla/sustainability
- Dewey, J.. (1933). *How we think: a restatement of the relation of reflective thinking and the educational process*. New York: D.C Heath.
- Farrell, T.S.C. (2001). Tailoring reflection to individual needs : a TESOL case study in *Journal of Education for Teaching*, (27) : 23-28.
- Garmston, R. ; Linda,C. ;& Whitaker, J. (1993). "Reflections on Cognitive Coaching", *Educational Leadership*. 51 (2) : 57-61.
- Gibbs, G. (1988). *Learning by doing: A guide to teaching learning methods*. Oxford: Oxford Brookes University.
- Joyce, B. and Weil, M. (2010). *Model of Teaching*. United States of America Prentice Hall International.

- Kember et al. (2000). "Development of a questionnaire to measure the level of reflective thinking", *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 25(A), pp. 381-395.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning*. London: Prentice Hall
- Kruse, K. (2009). *Introduction to Instructional Design and the ADDIE model*. [Online]. Available from: www.e-learningguru.com/article/art2_1htm.
- Lilia & et al. (2010). Guiding student teachers to be reflective. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 18 (2011). 544–550
- Mezirow and Associates. (1990). *Fostering critical reflection in adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Schon, D. (1987). *Educating the reflective practitioner : toward a new design for teaching and learning in the profession*. San Francisco : Jossey-Bass.
- Taggart, G.L. (2005). *Becoming reflective teacher*. [Online]. Available from: www.sagepub.com/upm-data/6681taggartch1.pdf.